

พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์
พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงพระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานแจก
เนื่องในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสนองพระเดชพระคุณ
พระบาทสมเด็จพระฯ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในวันทรงกฐินเสด็จสวรรคต ที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

808.1
M 113 W

หอสมุดแห่งชาติ
กรุงเทพมหานคร
จังหวัด...

พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์
พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงพระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานแจก
เนื่องในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสนองพระเดชพระคุณ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในวันตรงกับเสด็จสวรรคต ที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

3.

เลขห้อง ๑๔.

เลขหมู่ ๑๐๔.๑
๓๑๑๓๗

เลขทะเบียน ๒๖ ๓๑๗๑๓๒๒๒

พ.ศ. ๒๕๑๑

พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔

สารบัญ

คำอธิบาย	หน้า ๑
ลักษณะแต่งโคลง	,, ๓
ว่าด้วยแบบโคลงต่าง ๆ	,, ๑๓
โคลงสุภาพ (แบบจีนตามฉี)	,, ๑๔
โคลงทันที่ (แบบจีนตามฉี)	,, ๑๔
โคลงกลบท	,, ๑๖
โคลงกระทู้	,, ๑๘
โคลงฉันท์	,, ๒๐
โคลงโบราณ	,, ๒๑
โคลงเยี่ยงโบราณ	,, ๒๕

คำอธิบาย

ข้าพเจ้าผู้ ๑ เป็นผู้เชื่อมั่นอยู่ว่า จินตะกะวินิพนธ์เป็นสิ่งซึ่ง
ให้ผลดีหลายประการ ดังจะกล่าวแต่โดยย่อพอเป็นสังเขป
ส่วนผลซึ่งโคลงฉันท์กาพย์กลอนจะให้แก่ผู้อ่านหรือผู้ฟังนั้น
อาจจะมิได้ดังต่อไปนี้ คือ

๑. สบายใจ คล้าย ๆ ฟังเพลงบรรเลง
๒. เพลิน ทำให้ลืมสิ่งซึ่งระคายเคืองใจอยู่บ้างได้ชั่วคราว
๓. ได้ฟังโวหารอันแปลก
๔. ได้ทราบความคิดของผู้แต่ง

จริงอยู่หนังสือที่แต่งเป็นร้อยแก้วก็อาจจะให้ผลเช่นกล่าวมานี้
ได้เหมือนกัน แต่ร้อยแก้วเสียเปรียบกาพย์ โคลงเพราะขาดจังหวะ
ซึ่งชวนให้เพลิดเพลิน เช่นเราไปนั่งฟังเทศนาหรือฟังอาจารย์อธิบาย
ก็ได้ประโยชน์ แต่เราคงไม่คิดเคาะจังหวะตามคำพระเทศน์หรือ
ตามคำของอาจารย์นั้นเลย แต่ที่เราไปฟังคนร้องเพลง หรือฟังเตatra
ฟังพิณพาทย์ เราอดเคาะจังหวะตามไม่ใคร่ได้ ดังนั้นแปลว่า
เสียงซึ่งมีจังหวะย่อมให้ผลแก่เส้นประสาทของคนเราในทางดี คือ
ทำให้บังเกิดความสงบหรือความสำราญใจไปได้ และสิ่งใดในโลกนี้
ที่ทำให้บังเกิดความสงบหรือความสำราญโดยไม่มีโทษแล้ว ก็ควร
ยกว่าเป็นของดีได้แล้ว

บางคนอาจจะนึกเถียงได้ว่า สิ่งซึ่งทำให้คนลืมความทุกข์ หรือความกระวนกระวายได้ชั่วคราวนั้นมียุ่หลายอย่าง เช่นสุรา, ฝิ่น, กัญชา, ยาเมาต่าง ๆ เป็นต้น แต่ของเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งซึ่ง ให้ผลร้ายมากกว่าผลดีทั้งนั้น และความสุขสำราญซึ่งจะพึงได้มา เพราะของเหล่านี้ ไม่เท่าความทุกข์ลำบากซึ่งได้เพราะของสิ่งเดียว กัน แต่ส่วนน้อยคำอันร่อยกรองอย่าง ๑ กับเพลงบรรเลงไพเราะ อีกอย่าง ๑ เป็นเครื่องปลดปล่อยทุกข์และแก้รำคาญแก้เหงาได้ ดีกว่าสุรายาเมาใด ๆ ทั้งเมื่อได้อ่านหรือฟังแล้วก็หาโทษมิได้เลย

ส่วนผู้ที่แต่งโคลงฉันท์กาพย์กลอนเองนั้นเล่า ก็ได้รับผลดี เหมือนกัน กล่าวคือ

๑. สบายใจ คล้ายผู้ที่เล่นดนตรีตีพิณพาทย์
๒. เพลิน เพราะใช้สมองในทางที่นึกถ้อยคำอันไพเราะ
๓. ต้องเขม้นขะมักแสดงโวหารให้แปลก
๔. มีโอกาสได้แสดงความคิดให้ผู้อื่นฟัง

การแต่งร่อยกรองถ้อยคำเป็นโคลงฉันท์กาพย์กลอน นอกจาก เป็นประโยชน์แก่ตัวผู้แต่งเองโดยอาการอันกล่าวมาแล้วนั้น ยังนับ ว่าผู้แต่งทำความพอใจให้แก่เพื่อนมนุษย์ได้อีกเป็นอันมาก

ตามความเห็นของข้าพเจ้ามีอยู่ว่า ผู้แต่งโคลงฉันท์กาพย์ กลอน ควรจะคิดถึงผู้อ่านมากกว่าตัวเอง คือควรจะเพ่งเล็งให้ผู้อ่าน เข้าใจและฟังเพราะมากกว่าที่จะอวดความเก่งของตนเอง เพราะฉะนั้น

ข้าพเจ้าขออนุญาตแนะนำแก่ผู้ตั้งใจจะเป็นจินตะกะวี่ให้ละเว้นของ
บางอย่าง ดังต่อไปนี้ คือ

๑. ควรละเว้นวิธีแต่งอุตริสบัตสัง ซึ่งถึงแม้จะเป็นเครื่อง
แสดงความสามารถของผู้แต่ง ก็ทำให้เสียจังหวะ เลยทำให้ผู้อ่าน
รำคาญ เช่นต่างว่าจะแต่งกลอน ๘ แต่อยากจะอวดฝีมือว่าแต่ง
พลิกแพลงได้ เลยบรรจุคำลงไปจนล้นบาท ดังตัวอย่างนี้

“สมรรตมิ่งสมิงมนุษย์มกุฎพิภพ ขจรตระลบพระบุญฤทธิ
มหิทธิสาร กระเหิมประจันต์ขันสูศัตรุชำนาญ สเมือนสท้าน
พสุทธาประชานิยม”

กลอนเช่นนี้ไม่ใช่ผิด แต่ตามความเห็นข้าพเจ้าเห็นว่าไม่
จำเป็น และทำให้คนอ่านรู้สึกเหนื่อยไม่มีมูล ถ้าจะแต่งให้
เป็นกลอน ๘ ให้กินความเท่ากันก็ได้ดังนี้ :-

“สมรรตมิ่งยังคนพันพิภพ ภาวตระลบพระบุญฤทธิอิทธิสาร
เหิมประจันต์ขันสูศัตรุชาญ แสนสท้านพสุธาประชานิยม”

ถ้าลองอ่านกลอนทั้ง ๒ บทนี้เทียบกันเข้าแล้ว คงจะรู้สึกว่า
บทล่างนี้สละสลวยอ่านสบายใจดีกว่าบทบน เพราะเหตุฉะนั้นบทละคร
เขาจึงแต่งกลอนสั้น ๆ เป็นพื้น บางทีก็ไม่ถึง ๘ พยางค์ในบาท ๑
ด้วยซ้ำ ถ้าลองนึกดูเถิดว่าหนังสือบทกลอนอะไรที่ชาวเรานิยมกัน
มาว่าดี มีพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ เป็นต้น กลอนคงสั้น ๆ
ทั้งนั้น

ถึงโคลงก็เหมือนกัน ถ้าบรรจุคำเข้าไปมากนักรู้จักให้เสีย
จังหวะ เลยขาดหูไปที่เดียว

๒. ควรละเว้นวิธีแต่งสูตรใช้คำที่ไม่ใช่ภาษาไทย หรือซึ่ง
ยังมีได้รับรองมาใช้เป็นส่วน ๑ แห่งภาษาไทย หรือพูดกันตรง ๆ
ไม่ควรใช้ภาษายุโรป ซึ่งมีสำเนียงผิดกันกับลักษณะสำเนียงของ
ภาษาไทยเรา ถ้าจะใช้แต่งเล่นเป็นอย่างตลกกระนั้นควรอยู่ แต่
ต้องแต่งให้ปรากฏชัดทีเดียวว่าตั้งใจให้เป็นหนังสือตลก

๓. ควรละเว้นการใช้คำซึ่งใช้กันอยู่แต่ในวงแคบ ๆ คือใช้
พูดเข้าใจกันอยู่แต่ในหมู่ญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูงของผู้แต่งเอง เช่น
ต่างว่าผู้แต่งกับเพื่อนฝูงใช้ศัพท์ว่า “เบ้อหลอ” แทน “เก้อ”
ฉะนั้นคนอื่น ๆ เขาก็หาเข้าใจไม่ว่า “เบ้อหลอ” แปลว่าอะไร ดังนั้น
ทำให้ผู้อ่านรำคาญเปล่า ๆ ไม่เป็นประโยชน์อะไรเลย เพราะผู้ที่
ไม่รู้ศัพท์นั้นก็รู้สึกว่าขบขันอะไร คงเห็นแต่ว่าพูดไม่เป็นภาษา
มนุษย์เท่านั้น

๔. ควรละเว้นแต่งเรื่องซึ่งไม่เป็นคติ หรือซึ่งหยาบและโลน
เพราะของเหล่านี้ทำให้เสื่อมเสียวิชาเปล่า ๆ

เมื่อได้แสดงมาด้วยข้อควรเว้นแล้ว ก็ควรแสดงด้วยข้อควร
ประพฤติต่อไป

๑. ก่อนที่จะจับแต่งอะไร ต้องดูแบบโคลงฉันทกาพย์
กลอนเสียก่อน ดูแบบให้เจนตาเป็นดี

๒. ควรอ่านจินตะกะวันนิพนธ์ที่ท่านแต่งมาไว้แล้ว อ่านจนเข้าใจ และได้จังหวะแม่นยำ

๓. เลือกรหาเรื่องที่เป้นแก่นสาร

๔. ใช้สมองตรองดูเรื่องนั้นเสียก่อน จนความคิดแตกแล้ว คิดตั้งโครงขึ้นเป็นคำพูดโดยปรกติก่อน แล้วจึงแปลงไปเป็นโคลง, ฉันท์, กาพย์, กลอน, ตามแต่อัธยาศัย เพื่อแสดงให้เห็นได้แจ่มแจ้ง ขอยกอุทาหรณมากล่าวดังนี้:—

ความคิดเดิม “คนไทยเราก็คือเป็นเชื้อชาติทหารมานานแล้ว เช่นเมื่อครั้งโบราณทหารของพระร่วงก็ปราบขอมยับเยินไปได้ พวกเราก็คือเป็นลูกหลานคนไทยพวกพระร่วงนั่นเอง เราไม่ควรที่จะให้เสียชาติเกิด เราต้องช่วยกันชวนเพื่อนฝูงให้ คิดการป้องกันบ้านเมืองของเรา จะได้ขึ้นชื่อภูเขาไปทั่วโลก ชักช้าก็จะเปลืองวันเปล่า ขอให้ช่วยกันให้มีเรอรบดังใจ ”

ผูกเป็นโคลง ได้ ๒ บท ดังต่อไปนี้:—

๑	คนไทยผู้เชื้อชาติ	ทหาร
	พลพระร่วงราชขอม	พินาศ
	พวกเราลูกหลานไทย	พระร่วง นั่นเอง
	เราจะเสียชาติเกิด	ไปควร ๆ
๑	ช่วยชวนกันคิดป้องกัน	กันเมือง เราเทอญ
	ศึกจะฟูเฟื่องไกล	เกรอกภพ
	ชักช้าจะเปลืองวัน	ไปเปล่า นาพ่อ
	ขอช่วยเรอรบได้	ดังใจ. ๆ

การแต่งโคลง คน เราในสมัยนี้มีแต่งได้น้อยไปกว่าแต่ก่อน เพราะแบบแผนเที่ยวกระจายอยู่เสียหลายแห่ง เพราะฉะนั้น เพื่อช่วยอุดหนุนกลบท ขำพเจ้าได้เก็บแบบโคลงต่าง ๆ ตามที่ ขำพเจ้าเห็นว่าพอจะใช้เล่นได้ ในสมัยนี้ มารวมไว้ในแห่งเดียวกัน ในสมุดเล่มนี้

อนึ่งเพื่อจะช่วยกลบทมิให้ต้องเสียเวลาเที่ยวค้นหาตัวอย่าง ซึ่งเที่ยวกระจายอยู่ในหนังสือต่าง ๆ ขำพเจ้าได้แต่งเรื่อง พระร่วงคำโคลงขึ้นไว้ โดยใช้โคลงทุก ๆ อย่างที่มีแบบอยู่ใน สมุดเล่มนี้ ให้เป็นตัวอย่างไปในตัวทีเดียว หวังใจว่าจะเป็น ประโยชน์สมปรารถนา ส่วนกลอนนั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องนำมา รวมในที่นี้ เพราะหนังสือบทกลอนมีอยู่มากแล้ว หาง่าย ๆ ด้วย ส่วนฉันทันั้นเป็นของที่มีแบบอยู่บริบูรณ์แล้ว

หนังสือนี้ ขำพเจ้าได้ตั้งใจแต่งให้แก่โรงเรียนมหาดเล็ก หลวง เพื่อบำรุงวิชาไว้ในโรงเรียนนั้น เพราะฉะนั้นขำพเจ้าขอให้ หนังสือนี้เป็นกรรมสิทธิ์แก่โรงเรียนมหาดเล็กหลวงสืบไป เพื่อ นักเรียนทั้งเก่าและใหม่จะได้มีสิ่งซึ่งเตือนใจ ให้รำลึกถึงขำพเจ้า ผู้มั่งคั่งต่อเขาทั้งหลายนั้นชั่วกาลนาน ๆ

ขำพเจ้า

ลักษณะแต่งโคลง

หลักโคลง

โดยปรกติ โคลงมักแต่งเป็นโคลง ๔ คือแบ่งเป็น ๔ บาท
 บาทที่ ๑, ๒, ๓, มี ๗ พยางค์ หรือบาทที่ ๑ กับที่ ๓ มีสร้อยได้อีก
 บาทละ ๒ พยางค์ ส่วนบาทที่ ๔ ถ้าเป็นโคลงใหญ่มี ๕ พยางค์
 ถ้าเป็นโคลงสั้นมี ๗ พยางค์ ดังแบบข้างล่างนี้:—

โคลงใหญ่

○ ○ ○ ○ ○	○ ○ (○ ○) = สร้อย
○ ○ ○ ○ ○	○ ○
○ ○ ○ ○ ○	○ ○ (○ ○) = สร้อย
○ ○ ○ ○ ○	○ ○ ○ ○

โคลงสั้น

○ ○ ○ ○ ○	○ ○
○ ○ ○ ○ ○	○ ○
○ ○ ○ ○ ○	○ ○
○ ○ ○ ○ ○	○ ○

หลักทั้ง ๒ นี้ใช้ได้เสมอ ไม่ว่าจะเป็นโคลงที่มีชื่อว่า

อะไร โคลงที่มีชื่อและลักษณะต่าง ๆ ก็อยู่ที่สัมผัส ซึ่งลงแปลก ๆ
 กันเท่านั้น

สัมผัส

คือคำที่คล้องกัน ซึ่งมีอยู่ในโคลงกลอน สำหรับให้อ่าน
ฟังเพราะ การวางสัมผัสในที่แปลก ๆ กันนั้นเอง เป็นเครื่อง
แสดงลักษณะแห่งโคลง ดังจะได้แลเห็นต่อไปข้างหน้า

สัมผัสมี ๒ อย่าง อย่าง ๑ เรียกว่า “สัมผัสนอก” คือคำ
ซึ่งอยู่ในบรรทัด ๑ คล้องกับคำในบรรทัดที่รองลงไป อีกอย่าง ๑
เรียกว่า “สัมผัสใน” คือคำที่คล้องกันในบาทเดียวกัน ดังใน
คำโคลงนี้:—

๑ แก้วเกล้าเนาวรัตน์ล้ำ

อาภรณ์ เพริดแล

ประดับแต่กายนอกสลดอน

สดับสถ้าง

คำ “เกล้า” กับ “เนา” อยู่ในบาทเดียวกันคล้องกัน
ดังนั้นเป็นสัมผัสใน “ภรณ์” กับ “สลดอน” อยู่คนละบาทคล้องกัน
ดังนั้นเป็นสัมผัสนอก

สัมผัสนอกนั้นเป็นของทั้งไม่ได้ จำเป็นต้องมี แต่สัมผัสใน
ไม่ใช่ของจำเป็น เป็นแต่ถ้ามีได้ก็เพราะขึ้นเท่านั้น

การแต่งโคลงหรือกลอนก็ยากอยู่ที่สัมผัสมากกว่าสิ่งอื่น เมื่อ
วางสัมผัสให้เหมาะแล้ว ก็เพราะกันเท่านั้น แต่การหาคำให้ถูกสัมผัส
คือคล้องกันด้วย และให้ ได้ความดีด้วยนั้นเป็นการยาก เพราะฉะนั้น
ผู้เป็นจินตกะจะจึงต้องเป็นผู้ที่รู้ภาษาคืออยู่ จึงจะพลิกแพลงหาคำ

ให้เหมาะแก่การแต่งโคลงกลอนได้ ดังนั้นว่าการแต่งโคลงกลอน
มีคุณในทางทำให้ต้องศึกษาภาษาของตนเองมากขึ้นนั้นเป็นแน่แท้
เอกโท

โคลงโบราณสังเกตว่าท่านไม่สู้จะจำกัดเอกโทนัก เพราะฉะนั้น
เข้าใจว่าน่าจะเป็นของที่จำกัดกันขึ้นในชั้นหลังๆ เป็นเครื่องประดับ
ให้เพราะขึ้นบ้างเท่านั้น

โคลงชนิดที่เรียกว่า “โคลงสุภาพ” คือโคลง ๔ ธรรมดา
ที่แต่งๆ กันอยู่โดยมากในกาลปัจจุบันนี้ มีกำหนดให้ลงเอก ๗ แห่ง
โท ๔ แห่ง ดังต่อไปนี้

○ ○ ○ ○' ○
○ ○' ○ ○ ○
○ ○ ○' ○ ○
○ ○' ○ ○ ○

○ ○
○' ○
○ ○
○' ○ ○ ○

ถ้าจะแต่งโคลงขึ้น ก็วางเอกโทเหมือนกันในบาทที่ ๑, ๒, ๓,
แต่บาทที่ ๔ พยางค์ที่ ๗ ไม่ต้องวางโท

อนึ่งในบาทต้น อนุญาตไว้ว่า ให้แลกที่เอกโทกันได้ คือ
เอาโทไปลงพยางค์ที่ ๔ เอกลงพยางค์ที่ ๕ ได้

อีกประการ ๑ ถ้าขัดข้องด้วยคำที่ใช้ไม่เอก อนุญาตให้ใช้
คำตายแทนได้ คือคำแม่ กก, กต, กบ, ทั้งหมด และคำแม่ กกา

สระลหุ คือ อะ อิ อุ กับสระผสมด้วยวิสรรชนี คือ เอะ แอะ
เอาะ เป็นต้น

ยังมีข้อ'อนันต์อยู่อีกอย่าง ๑ คือให้ใช้ “เอกโทษ” กับ
“โทโทษ” นี่แปลว่าคำใดที่พอจะแปลงไม่ผันไปได้ โดยไม่ผิด
สำเนียง หรือเพี้ยนแต่เล็กน้อย นับว่าใช้ได้ เช่น “เล่น”
เขียนเป็น “เหล่น” (โทโทษ) “หน้า” เขียนเป็น “นำ”
(เอกโทษ) “หรือ” เขียนเป็น “รือ” (โทโทษ) ดังนี้เป็น
ตัวอย่าง

สร้อย

คือคำซึ่งเพิ่มท้ายบาท ซึ่งกำหนดให้มีได้แต่เฉพาะบาท ๑
กับบาท ๓ และแท้จริงก็คือคำที่เหลืออยู่บรรจุลงไม่ได้ ในบาทนั่นเอง
และมีกำหนดอยู่ว่า สร้อยต้องไม่เกิน ๒ พยางค์

ตามแบบโคลงโบราณ ไม่ว่าคำอะไรใช้เป็นสร้อยได้หมด
ทั้งนี้ เพราะฉะนั้นบางที่อาจจะพบได้ในโคลงแบบโบราณ ว่า

“จำใจไปปราบเสียน เส็กเบียด เบียดเมือง”
ดังนั้นคำว่า “เบียดเมือง” เป็นสร้อย ซึ่งถ้าใช้ให้เหมาะๆ

ก็เพราะอยู่

ต่อมาในชั้นหลังๆ จึงมา เกิดมี อาจารย์ บางพวก กำหนดโดย
เคร่งครัดว่า คำที่จะใช้เป็นสร้อยนั้น มีอยู่แต่เฉพาะบางคำหรือ
บางสำเนียง ในพวกสำเนียงคือ เอย, อา, ฮา, ฮือ, แเฮ, เฮย, ใน

จำพวกกิ่งคำกิ่งสำเนียง นอ, นา, เนอ, และในจำพวกคำคือ พี่, พ่อ, แม่, ญา, คำและสำเนียงเหล่านี้ บัญญัติว่าให้ไว้ท้ายที่สุดแห่งสร้อยคือสำหรับต่อกับคำอีกคำ ๑

นอกจากนี้มีสร้อยอยู่อีกอัน ๑ ซึ่ง พบใน หนังสือ ชั้น กรุงรัตนโกสินทร้อยบูบอย ๆ คือคำ “บารณ” ซึ่งเป็นคำเดียวที่เป็น ๓ พยางค์ ที่อนุญาตให้ใช้เป็นสร้อย แต่เป็นคำที่ยากที่จะเอาเข้าให้เหมาะได้ เพราะยากที่จะแปลความได้

กับยังมีที่อาจารย์ชั้นใหม่อนุญาตให้ ใช้อยู่อีกอย่าง ๑ คือ “กิด” ซึ่งออกจะเหมาะเอาเป็น “สร้อยโทษ” ด้วยซ้ำ แต่แท้จริงเป็นสร้อยอย่างแบบโบราณที่คงเหลือมาเท่านั้นเอง

กระทุ

คือประโยคอัน ๑ ซึ่งตั้งขึ้นไว้ แล้วและแต่งโคลงบรรยายความอีกชั้น ๑ ประโยคที่จะตั้งเป็นกระทุนั้น ต้องเลือกให้ได้ ประโยคที่มี ๔ คำ (หรือ ๔ พยางค์) หรือ ๘ คำ (หรือ ๘ พยางค์) ที่จะแบ่งออกเป็น ๔ ภาคได้ โดยสะดวกและได้ความทุกภาค เช่น “มือ, ด่วน, ได้, แหวน ” หรือ “เพื่อนกิน, หาง่าย, เพื่อนตาย, หายาก ” ดังนั้นนับว่าเป็นกระทุอย่างดี แต่ถ้าแบ่งออกแล้วไม่ได้ความเรียบร้อยทั้ง ๔ ภาค เช่น “จบ, บ, ริ, บุรณ ” ดังนี้ จักว่าเป็นกระทุเหลว แต่ก็ใช้ได้เหมือนกัน

การแต่งโคลงกระทู้มักใช้สำหรับฝึกหัดการแต่งโคลง คือให้
ให้ขยายความจากประโยคอัน ๑ คล้ายหัดเรียงความจากปัญหานั้น
เพื่อให้เข้าใจแจ่มแจ้งว่าโคลงกระทู้นั้นมีลักษณะอย่างไร จงดู
ตัวอย่างข้างล่างนี้

(ก) กระทู้ ๑ พยางค์:—

มือ ช้ายขวาขวาดนิ้ว

ตัว เต็ดคุใดดี

ได้ ทองเท่าต่อมตี

แหวน จะสอดสวมก้อย

งาม

หนึ่งน้อย

แหวนประดับ

กุดสั้นใส่ไฉน ฯ

(จากโลกนิติ)

(ข) กระทู้ ๒ พยางค์:—

เพื่อน ก็น สันทรพิสัยแล้ว

หาง่าย หลายหมื่นมี

เพื่อน ตาย ถ่ายแทนชี

หายาก ฝากผีไซ้

หน้าหนี

มากได้

วาอาตม์

ยากแท้จักหา ฯ

(จากโลกนิติ)

ถ้าพิจารณาดูโคลงทั้ง ๒ นี้แล้ว ก็คงจะแลเห็นได้ว่า ถูก
แบบที่แสดงไว้ คือถ้อยคำในโคลงย่อมบรรยายขยายความที่ตั้งเป็น
กระทู้นั้นบาทต่อบาท เช่นในบาท ๑ แห่งโคลงบทที่ ๒ กระทู้ตั้ง
อยู่ว่า “ เพื่อนกนิ ” เมื่อจะบอกลักษณะแห่งบุคคลชนิดนี้ ก็คง

บอกว่า “ สิ้นทรัพย์แล้ว หน่ายหนี่ ” ดังนี้เอง ซึ่งเป็นคำบรรยาย
ขยายกระทู้โดยตรงทีเดียว

โคลงกระทู้มีข้อจำกัดอยู่มากเช่นนี้ จึงเป็นของที่ใช้ทั่ว ๆ ไป
ไม่มีใครได้ เพราะจะแต่งโคลงกระทู้หลาย ๆ บทติด ๆ กัน และ
ให้เนื้อเรื่องต่อกันด้วยนั้น ย่อมเป็นการยากอยู่ เพราะฉะนั้นนอกจาก
ที่จะใช้สำหรับให้ผู้เริ่มฝึกหัดแต่งโคลง ก็มักใช้แต่สำหรับแสดง
สุภาสัทซวับท ๑ หรือ ๒ บท จะดำเนินเรื่องราวอะไรด้วยโคลงกระทู้
หาสะดวกไม่

คำแนะนำ

ในที่สุดนี้ขอแนะนำว่า การที่จะแต่งโคลงควรเลือกใช้แบบที่
รู้สึกว่ายากกว่าสวดกัณฑ์นั้นแล จึงจะแต่งได้คล่อง แต่ขอตักเตือนว่า
ที่จะแต่งนอกหลักโคลงไปนั้น ยากที่จะให้เพราะได้ เพราะนักเลง
แต่งหนังสือโบราณเขาได้ลองกันมาเสียมากแล้ว ที่เขาเห็นว่าใช้ได้
จึงจะตกมาถึงชั้นเรา เพราะฉะนั้นอย่าอุตริมากเกินไปดีกว่า ขอเชิญ
พิจารณาดูแบบโคลงต่าง ๆ ต่อไปนี้ให้ถี่เถิด ๆ

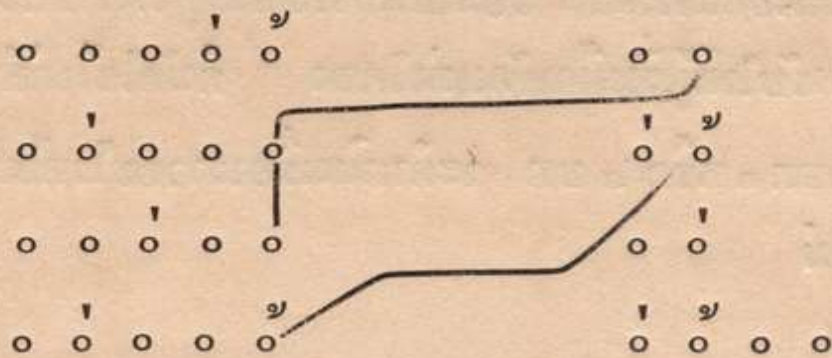
แบบโคลงต่าง ๆ

แบบโคลงเหล่านี้ ได้เก็บมาจากแบบโคลงในจินตามณีบ้าง
ในกาพย์สารวิลาสินีบ้าง และได้เลือกเอาแต่เฉพาะที่ข้าพเจ้าเอง
เห็นว่าจะพอใช้แต่งเล่นได้

เพื่อง่ายแก่ผู้เรียน ข้าพเจ้าได้เขียนเป็นโครงแห่งโคลงขึ้นไว้
โดยมาก เพื่อแสดงที่วางเอกโท และแสดงสัมผัส วิธีแสดงสัมผัส
คือโยงเส้นต่อกัน.

โคลงสุภาพ

(แบบจากจินตามณี)

ตัวอย่าง:—

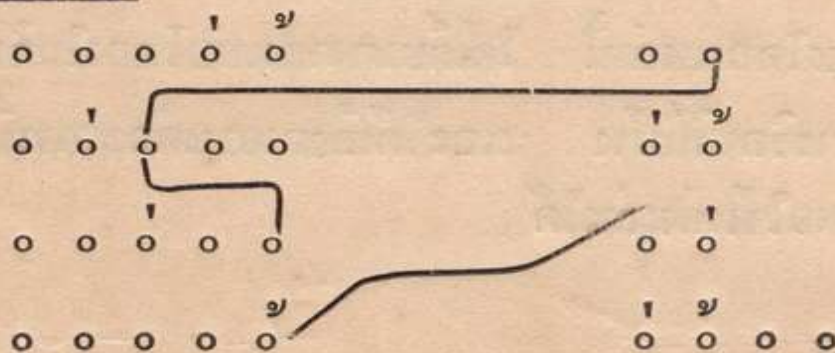
๑ เสียงภาเสียงเล่าอ้าง
เสียงย่อมขอยศใคร
สองเชื้อพี่หลับไหล
สองพี่คิดเองอ้า

อันใด
ทั่วหล้า
ลืมนั่น
อย่าได้ถามเพื่อ ฯ

โคลงทนต์

(แบบจากจินตามณี)

(๑) ตรีเพชรัตน

ตัวอย่าง:—

๑ ปางนั้นสองราชไท่

สาพิมพ์ไปมา

ประทานราชเอารส

เวนแต่ชุกแล้ว

ดาบส

กล่าวแก้ว

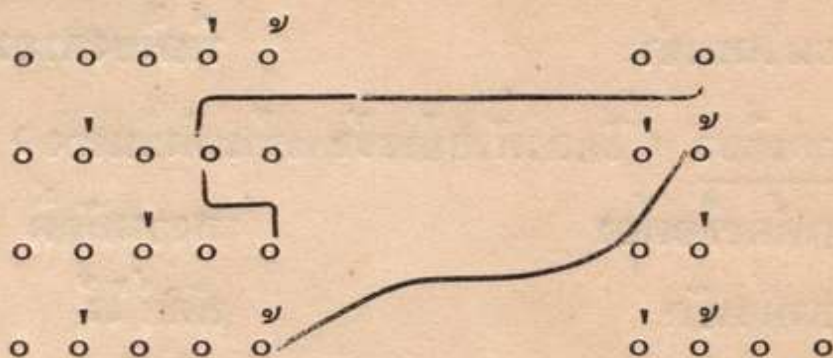
สองราช

จึงให้ชมทาน ฯ

อธิบาย: โคลงแบบนี้ ที่แปลกับโคลงสุภาพอยู่ก็เพียงที่

ในบาท ๒ ซึ่งสัมผัสไปตกอยู่ที่พยางค์ที่ ๓ แทนพยางค์ที่ ๕ เท่านั้น
นอกจากนั้นก็เหมือนโคลงสุภาพนั่นเอง

(ข) จัตวาทัณฑ์

ตัวอย่าง:—

๑ ท้าวไทยนฤเทศข้า

ดูกราชสี่พิภลัว

พลเมืองบดุด

กระเหลียดลับลิหน้า

ขับหนี

ไพร่ฟ้า

ดาลเดือด

อยู่สร้างแสงบุญ ฯ

อธิบาย: โคลงแบบนี้ ที่แปลกับโคลงสุภาพอยู่ก็เพียงใน

บาท ๒ ซึ่งสัมผัสไปตกอยู่ที่พยางค์ที่ ๔ แทนพยางค์ที่ ๕ เท่านั้น

โคลงกลบท

คือโคลงสุภาพนั่นเอง แต่ใช้วิธีรจนากลาย ๆ กลอนกลบท
กล่าวคือโยกโย้เล่นต่าง ๆ ดังจะแสดงให้เห็นได้ดีที่สุดแต่โดยให้ดู
ตัวอย่างดังต่อไปนี้:—

(๑) นาคพันธ์ (จากจินตามณี)

๑ ฝนตกนกร้องรำ	กรวญคราว
คราวกรวญถึงนวลนาง	โศกเศร้า
เศร้าโศกรำแต่ปาง	ไปจาก
จากไปเรียมโฉนเจ้า	พิเพียงตรอมตาย ฯ

(๒) นาคเกี้ยว (โคลงตัวอย่างข้าพเจ้าแต่งขึ้นเอง)

๑ ประสงค์คงซื้อต้อง	สงวนศักดิ์
ศักดิ์ประสงค์จึ่งรัก	สัตย์ไว้
ไว้แน่และแม่จัก	เสียชีพ
ชีพก็ยอมเสียได้	เพื่อไว้สัจจ ฯ

(๓) นาคเกี้ยว ๒ ชั้น (โคลงตัวอย่างข้าพเจ้าแต่งขึ้นเอง)

๑ ประสงค์คงซื้อต้อง	สงวนศักดิ์
สงวนศักดิ์จำต้องรักษ	สัตย์ไว้
สัตย์ไว้แน่แม่จัก	เสียชีพ
เสียชีพยอมเสียได้	เพื่อไว้สัจจ ฯ

หมายเหตุ— โคลงนาคเกี้ยว นักเลงโคลงเก่า ๆ มีเล่นกัน
อยู่บ้าง แต่ไม่ได้มีอยู่ในตำราโคลงใด ๆ

(๔) อักษรล้วน (โคลงตัวอย่างของข้าพเจ้าเอง)

๑ ขาขชาญชัยชาติเชอ	เชิงชาญ
สู่เส็กสุดเศกสาร	ส่งสร้อง
ราวรามรุตแรงราญ	รอนราพณ์
เกรอกเกียรตไกรกีก้อง	ก่อกู้กรุงไกร ฯ

(๕) อักษรล้วนสลับ (โคลงตัวอย่างของข้าพเจ้า)

๑ เสียงไสยอยกย่อน	สรรเสริญ
ร่วงราชข่มขอมเงิน	รุทร้าว
เด่นเดชะชนเชิญ	ดาดาษ
พึงพระทศเทพท้าว	พ่างเพียงเทพา ฯ

(๖) สารถัษักรถ (จากจินตามณี)

๑ แจ้งคำถามข่าวแจ้ง	คำถาม
ตามแต่รู้บอกตาม	แต่รู้
ยากยิ่งสุดความยาก	ยิ่งสุด
แท้ธรรรมาสู่	สู่แท้ธรรรมา ฯ

(๗) บทสังขยา (จากจินตามณี)

๑ ใจจรักษ์เจ้ารักษ์	จงใจ
ร่อนร่วมในความใน	ร่วมร่อน
พ่างจากไปไกลไป	จากพ่าง
คณิงแสนยังรักษ์ซ่อน	รักษ์ซ่อนแสนคณิง ฯ

(๘) ทวารประดับ (จากจินตามณี)

๑	กลางวัน	พียงข้าวร้าย	วันกลาง
	ร้อนยิ่ง	ไฟฟอนฟาง	ยิ่งร้อน
	ข่มสุด	โศกไปจาง	สุดข่ม
	กรรมกุ	ฉันทิดสอน	ชดให้กรรม ๗

อธิบาย — โคลงแบบตั้งแต่ที่ ๔ ถึงที่ ๘ นี้ เขาสำหรับแต่ง
อวดฝีมือกัน มักพบเป็นบทเดี่ยว ๆ อยู่ ไม่ใคร่ใช้สำหรับเดินเรื่อง
หามิได้

ถ้าจะกล่าวโดยทั่ว ๆ ไป โคลงกลบทเป็นโคลงเพลง ซึ่งโดย
ปรกติก็ไม่ใคร่จะมีใครแต่ง เพราะการหาคำให้เหมาะนั้นยากนัก
และถ้าจะยิ่งจำกัดเอกโทเข้าด้วยแล้ว ก็ยิ่งยากหนักขึ้น แต่ครั้น
ว่าจะไม่นำมารวบรวมไว้ในที่นี้ ก็ดูจะเป็นตำราอันบกพร่องไป จึง
นำตัวอย่างมาลงไว้ อย่างน้อยก็พอได้อ่านเล่นแปลก ๆ ๗

โคลงกระทู(๑) กระทู้สามัญ (โคลงตัวอย่างของข้าพเจ้าเอง)

๑	ช่วย	กันเถิดพี่น้อง	ร่วมชาติ
	ทำ	สิ่งซึ่งยังขาด	อยู่แท้
	รู้	กันศัตรูอาจ	จรเหยียบ
	บ้าน	แตกยับย่อยได้	สุขได้นั่นใด ๗

๑๕

(๒) กระทู้พันธ์ (โคลงตัวอย่างของข้าพเจ้าเอง)

๑	รู้	ดีจงอย่าเว้น	ทำดี
	จัก	ประพฤติชั่วมี	แต่ข้อ
	รัก	ตนจึ่งรักศรี	สงวนศักดิ์
	ตัว	แหละจำจักต้อง	ข่มแก่นใจตัว ฯ

(๓) กระทู้ทวิพันธ์ (จากโลกนิติ)

๑	ข้างสาร	หกลศอกไซ้	เสียด
	งูเห่า	กลายเปนปลา	อย่าต้อง
	ข้าเก่า	เกิดแต่ตา	ตนบู๊ ก็ดี
	เมียรัก	อยู่ร่วมห้อง	อย่าไว้วางใจ ฯ

(๔) กระทู้ย่น (จากโลกนิติ)

๑	เสีย	สินสงวนศักดิ์ไว้	วงศ์หงส์
	เสีย	ศักดิ์สู่ประสงค์	สิ่งรู้
	เสีย	รู้เร่งดำรง	ความสัตย์ ไฉน
	เสีย	สัตย์อย่าเสียสู่	ชีพม้วยมรณา ฯ

(๕) กระทู้สัดดแคร์ (จากจินตามณี)

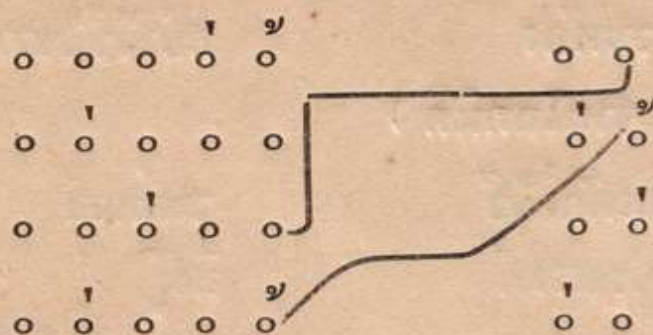
๑	เนตร	คมสมลักษณะ	นิล เนตร
	น้อง	จะวอนวานเชษฐ	เหนียว น้อง
	สอ	สรห่อนถูกเกท	เรียม สอ
	มา	สบจบจบห้อง	ต่อเท้าว้น มา ฯ

(๖) กระตู่พันธุ์วีสติ (จากจินตามณี)

๑	พี่	พบ	รักษ	ช	ช่าง	วิงวอน
	เขว	สวาท	ครวญ	คning	นอน	แนบน้อง
	เจ้า	คลาส	บัวน	ถึง	สมร	เสมอหนึ่ง
	หลบ	ภักตร์	อยู่	นาง	ข้อง	คงแก่นญาเฉฉ

(หมายเหตุ—อ่านลงมาเป็นแถว ๆ ได้รับความต้อกันเป็นกลอน
ถ้าอ่านซ้ายไปขวาโดยปรกติเป็นโคลง เป็นของปลาตเท่านั้น ไม่
เคยเห็นในหนังสือใดนอกจากจินตามณี)

โคลงต้น

ตัวอย่าง —

๑ สรรเพชญ์กรูเกลื่อนห้อง
โคมจ้ายลาวภาฤทธิ์
เพียงพระสุรินทรา
ตามต้อยไพริศแล้ว

พลพฤษณ์
ร้อนเกล้า
ธิดา
เลอศบรพ ๗
(จากยวนพ่าย)

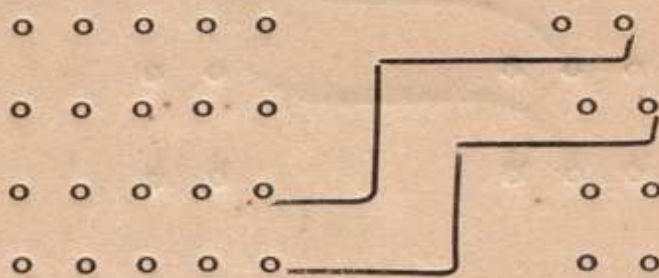
โคลงโบราณ

จงสังเกตไว้ว่า โคลงโบราณเขาไม่ใคร่จะจำกัดเอกโทหนัก ถ้า
เอาลงได้ก็เป็นดี แต่ถ้าไม่ได้ก็ไม่ลงทีเดียว หรือใช้เอกโทโทษ
ก็ได้ คำแม่กก, กต, กบ, สังเกตว่าโบราณมักใช้แทนโทอยู่โดยมาก

ข้อสำคัญในการแต่งโคลงโบราณก็มีแต่เพียงวางสัมผัสให้ถูก
แบบเท่านั้นเป็นพอแล้ว

ตัวอย่างโคลงเหล่านี้ โดยมากมาจากกาพย์สารวิลาสินี.

(๑) วิชขุมาลี (คือโคลงต้นนั่นเอง แต่ไม่จำกัดเอกโท)

ตัวอย่าง -

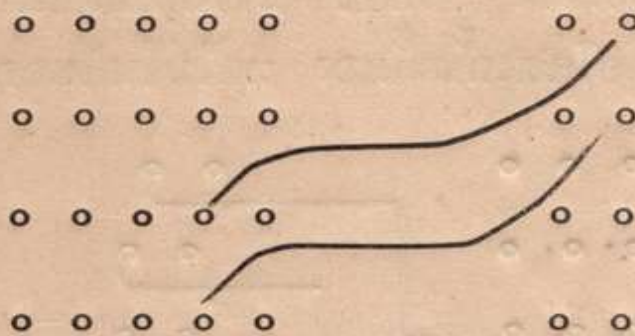
๑ ข้าแต่พระพุทธเกล้า	มุนินทร์
ลายลักษณ์บาทหัตถ์	วิจิตร
ชนนิกรโหว้อาจิณ	คั่นคำ
ตั้งกระหม่อมข้านิตย	เท่ามรณ ๗

(๒) มหาวิชขุมาลี (เพิ่ม ๒ พยางค์บาทท้าย)

๑ ข้าแต่พระพุทธเกล้า	มุนินทร์
ลายลักษณ์บาทหัตถ์	วิจิตร
ชนนิกรโหว้อาจิณ	คั่นคำ
ตั้งกระหม่อมข้านิตย	ต่อเท่าเมื่อมรณ ๗

(๓) วิชชุมาลีเพลง (ของข้าพเจ้า)

๑ ข้าแต่พระพุทธเกล้า	มุนินทร์
ลายลักษณ์บาทหัตถ์	วิจิตร
ชนนิกโรหิว้อจัน	คันท่า
ตั้งกระหม่อมมิตยข้า	ดุขฎี ฯ

(๔) จิตรลดา

ตัวอย่าง—

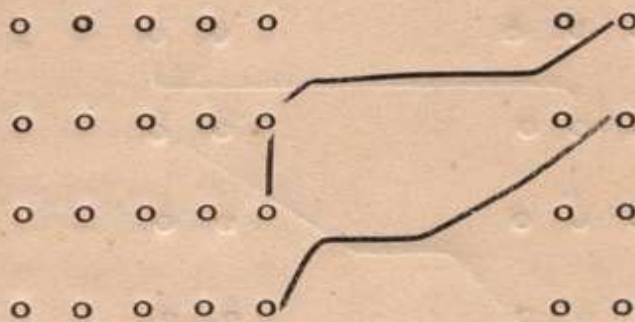
๑ พระจันทรเพ็ญแผ้ว	สรัทกาล
ชช่วงโชติพรายาม	รุ่งฟ้า
ให้คนชั้นบานนิตย	ทุกหมู่
รัสมิ์เรื่องกล้าแหล่ง	เวหา ฯ

(๕) มหาจิตรลดา (เพิ่ม ๒ พยางค์บาทท้าย)

๑ พระจันทรเพ็ญแผ้ว	สรัทกาล
ชช่วงโชติพรายาม	รุ่งฟ้า
ให้คนชั้นบานนิตย	ทุกหมู่
รัสมิ์เรื่องกล้าแหล่ง	แห่งห้องเวหา ฯ

(๖) จิตรลดาเพลง (ของข้าพเจ้า)

๑ พระจันทร์เพ็ญแล้ว	สร้อยทกาล
ขช่วงโชติพรายงาม	รุ่งฟ้า
ให้คนชื่นบานนิตย์	ทุกหมู่
รัศมีเรืองโรจน์กล้า	เวหา ฯ

(๗) สินธุมาลี

ตัวอย่าง :

๑ ข้าแต่พระพุทธเจ้า	ใจปราชญ์
รัศมีองค์โอภาส	รุ่งฟ้า
พระสุรเสียงเพราะนลาค	โลมโลก
สัทบุรุษทั่วหล้า	ชมนิตย์ ฯ

(๘) มหาสินธุมาลี (เหมือนโคลงสุภาพ แต่ไม่จำกัดเอกโท)

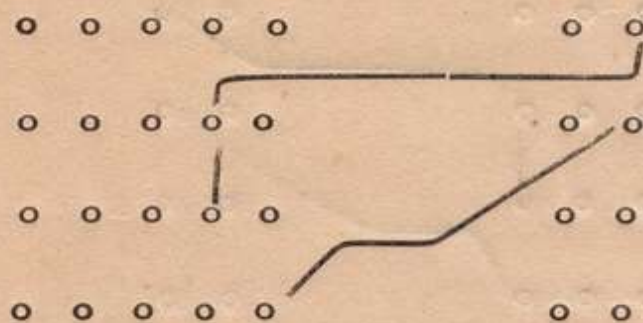
๑ ข้าแต่พระพุทธเจ้า	ใจปราชญ์
รัศมีองค์โอภาส	รุ่งฟ้า
พระสุรเสียงเพราะนลาค	โลมโลก
สัทบุรุษทั่วหล้า	ชมนิตย์ชอธรรม ฯ

(๕) สันธุมาลีเพลง (ของข้าพเจ้า)

๑ ข้าแต่พระพุทธเจ้า
รัศมีองค์โอภาส
พระสุรเสียงไพเราะนลาค
สัตว์บุรุษต่ำเสก

ใจปราชญ์
รุ่งฟ้า
โลมโลก
ชนนิตย์ ฯ

(๔๐) นันทะท่าย

ตัวอย่าง :

๑ พระสุริยทรงเดช
หาหนพรายพรายเรอง
ปทุมกรผายกลีบ
เนกพระพุทธรเจ้า

เสด็จมา
รุ่งเช้า
รศคต
เตือนโลก ฯ

(๑๑) มหานันทะท่าย (เพิ่ม ๒ พยางค์ทบาทท้าย)

๑ พระสุริยทรงเดช
หาหนพรายพรายเรื่อง
ปทุมกรผายกลีบ
เนกพระพุทธรเจ้า

เสด็จมาย
รุ่งเช้า
รศกต
เดือนโลกเห็นธรรม ฯ

(๑๒) นันทะท่ายีเพลง (ของข้าพเจ้า)

๑ พระสุริยทรงเดช	เสด็จฉาย
หาพรรณพรายพรายเรือง	รุ่งเร้า
ปทุมิกรผายกลีบ	รสกลี
เนกพระเป็นเจ้าตรัส	เตือนโลก ฯ

(หมายเหตุ โคลงที่ ๒, ๕, ๘, ๑๑, เพลงก็ได้เช่นกัน)

โคลงเยี่ยงโบราณ

(ของข้าพเจ้า)

(๑) วชิรมาลี

๑ องค์พระพุทธเจ้า	โคบาล
สอนธรรมสमानจิต	สัตบุรุษ
นำเนวสู่นิพาน	พ้นทุกข์
พระนราศกสุทัษ	ศาสดา ฯ

(๒) มุกตะมาลี

๑ ธรรมาติเรกรุ่ง	ขวติต
น้อมนำดวงจิตจร	สู่ขอบ
สละไทรทุจริต	เห็นโทษ
ธรรมะดั่งกอบแก้ว	โกยทอง ฯ

(๓) รัตนมาลี

๑	อีกฟองสาวกเจ้า	ทรงจำ
	กำหนดบทพระธรรม	สอนโลก
	สงฆ์ประดุจนำทาง	รอดบาป
	เหมือนช่วยให้สว่างไสก	สุดภัย ฯ

(๔) จิตรมาลี

๑	ไทรรัตน์ชงัดยั้ง	เทวัญ
	ใครฟังฟังสู่สวรรค์	แม่นแท้
	ไทรรัตน์ย่อมกันภัย	อุบาทว์
	ใครฟังถึงแม่ทุกข์	ล้างสูญ ฯ

หมายเหตุ โคลง ๔ แบบนี้ ไม่มีในตำราโคลงแห่งใด ๆ
 (หรือมีข้าพเจ้าก็ยังไม่ได้พบ) เพราะฉนั้นจึงขนานนามใหม่ แต่จะ
 ว่าเป็นของเพลงนอกครูไปที่เดิวนั้นไม่ได้ เพราะในหนังสือโบราณ
 เช่นโอองการแข่งน้ำ และขวนพ่าย มีคณะโคลงคล้ายเช่นนี้อยู่บ้าง ฯ

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
จันทบุรี

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ไสภณพิพรรฒธนากร

ตำบลถนนราชบุรี จังหวัดพระนคร

วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พระพุทธศักราช ๒๔๗๐